

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ

Можарівська Сабіна Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти ННІ педагогіки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
Науковий керівник:

Шанскова Тетяна Ігорівна,
доктор педагогічних наук, доцент
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Ключові слова: критичне мислення, медіаграмотність, методи формування медіаграмотності.

Постановка проблеми. У контексті глобалізації, швидкого поширення цифрових технологій та інтенсивної медіатизації повсякденного життя діти з раннього віку занурюються в складне й часто неконтрольоване медіасередовище, що несе низку серйозних ризиків: маніпуляції свідомістю, поширення дезінформації, вплив

шкідливого контенту, кібербулінг, надмірне екранне навантаження. В українських реаліях ці загрози суттєво посилюються через інформаційно-психологічні наслідки повномасштабної війни.

У час інтенсивного становлення психіки, емоційної сфери та основ соціальної поведінки діти ще не володіють належно сформованими механізмами критичного осмислення й відбору інформації. Як наслідок, регулярний контакт із агресивним і травматичним контентом призводить до цілої низки негативних ефектів: підвищення рівня тривожності, страху, дратівливості, емоційної нестабільності, замкненості, агресивності тощо. Саме тому проблема інтеграції медіаосвіти в початкову освіту набуває стратегічного значення й потребує комплексного науково-методичного осмислення та практичного впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування критичного мислення у молодших школярів активно вивчається сучасними українськими дослідниками. Я. Падалко й О. Слаба підкреслюють, що медіаосвіта є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу. Вона сприяє розвитку критичного мислення та формуванню ключових компетентностей, необхідних для ефективно соціалізації в умовах інформаційного суспільства. Водночас цифрова освіта змінює способи сприйняття інформації, акцентуючи увагу на творчій діяльності та доступності медіаресурсів [1, с. 297].

Дещо іншу позицію займає О. Невмержицька. Вона визнає важливу роль медіа у процесі соціалізації, але наголошує на потенційних ризиках їхнього неконтрольованого використання. Зокрема, мас-медіа можуть: віддаляти людину від реальності; спотворювати ціннісні орієнтири; сприяти поширенню агресії, стереотипів та почуттів помсти; ускладнювати розрізнення між віртуальним і реальним світом. Крім того, дослідниця вказує, що надмірне захоплення медіа часто призводить до поверхневого сприйняття інформації, формування споживацького ставлення та гальмування повноцінного особистісного розвитку [2, с. 116].

Мета публікації полягає в обґрунтуванні необхідності та специфіки формування критичного мислення учнів молодшого шкільного віку в умовах інформаційного перевантаження контенту, а також у висвітленні практичних підходів до формування медіаграмотності, розвитку навичок розпізнавання достовірності інформації, відокремлення фактів від маніпуляцій.

Виклад основного матеріалу. Аналіз фахових словників і наукових джерел засвідчує, що критичне мислення зазвичай тлумачать як сукупність умінь і навичок, які дають змогу особі формулювати виважені висновки на основі аналізу, зіставлення та оцінювання інформації. О. Пометун характеризує критичне мислення як особливий тип мислення, що вирізняється активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та здатністю до рефлексії. Воно формується в процесі навчання й передбачає вміння аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел, пропонувати й обґрунтовувати альтернативні способи розв'язання проблем, ухвалювати зважені рішення та діяти усвідомлено [3, с. 90]. На думку Д. Halpern, критичне мислення – це активна, цілеспрямована діяльність, спрямована на розв'язання проблем, а не просто на заперечення чи негативну оцінку [4].

Спираючись на праці О. Шквир та узагальнення літератури, автори пропонують таке власне визначення: критичне мислення – це логічний процес мислення, орієнтований на прийняття рішень за допомогою інтелектуальних і комунікативних технік [5, с. 28].

Критичне мислення визначається як процес активного та осмисленого сприйняття інформації, що включає аналіз, синтез, оцінку та застосування знань. Воно

складається з кількох компонентів: спостереження, інтерпретація, оцінювання, висновки та саморегуляція.

Медіаграмотність – уміння аналізувати джерела, перевіряти факти та розуміти мотиви авторів. У НУШ акцент робиться на розвитку цих навичок з раннього віку, щоб підготувати дітей до життя в цифровому світі. Ефективні методи формування медіаграмотності молодших школярів включають інтерактивне навчання, ігрові технології та медіаосвіту. Учитель виступає фасилітатором, спрямовуючи учнів до самостійного аналізу. До методів інтерактивного навчання медіаграмотності молодших школярів належать асоціативний куш, сенкан (п'ятирядковий вірш), кубування, мозковий штурм та кошик ідей.

Розвиток медіаграмотності передбачає аналіз інтернет-контенту: відрізнити рекламу від новин, перевіряти джерела. Наприклад, вправи на порівняння інформації з різних сайтів. STREAM (Science, Technology, Reading, Engineering, Art, Math) інтегрує предмети через проекти, як створення моделі «інформаційного фільтра» з Lego, що розвиває аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Ігрові технології, зокрема «Мозаїка», сприяють співпраці та критичному обговоренню. Тонкі та товсті запитання (глибокі і прості) стимулюють аналіз: «Чому це правда?» і «Що сталося?». Графічний органайзер «Фішбоун» візуалізує медіапроблеми, зокрема «Причини фейків у мережі».

Висновки та перспективи подальших досліджень Формування критичного мислення в молодших школярів – це інвестиція в їхнє майбутнє, особливо в еру інформаційного переважання. Завдяки використанню вчителем інтерактивних методів формування критичного мислення молодших школярів підвищиться рівень їх медіаграмотності.

Список використаних джерел

1. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 2, № 61. С. 295–299.
2. Невмержицька О. Медіаосвіта як засіб формування критичного мислення особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 6, № 27. С. 114–117.
3. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.
4. Halpern D.F. *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. 6th ed. New York: Routledge. 2022. 428 p.
5. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 27–31.